

KÖZMŰVELŐDÉS

Felelős szerkesztő: Wagner Sándor.

A lap szellemi részét illető cikkek a szerkesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénztári-, az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak (Papp György) küldendők.

Megjelenik minden vasárnap.

Az előfizetés díjai:	
Egész évre	8 Kor
Félévre	4
Negyedévre	2
— Hirdetének díjszabás szerint. —	

Az önálló vámterület következményei.

Magyarország földmivelő állam, Ausztria kereskedő, a kettő pedig gazdaságilag összenőtt ikertestvér. Kérdés, a szétmetszés melyiknek okoz nagyobb fájdalmat, melyiknél hagy sorvasztó utóbajokat.

A két állam a közös vámterület folytán gazdaságilag egy fészekbe került. A kakuk fiú mindent elszedett a szegény filemle fióka elől. Ausztria iparilag kifejlett állam lett, Magyarország hátramaradt. Bár emez épen úgy fejlődhetett volna, mint amaz, talán még jobban. De mióta Ausztriával egyesültünk, azóta gazdasági téren a nemtörődomség volt mindig föjlemvonásunk. Szükségeink kielégítésére önmagunk által sohse gondoltunk. Arcunk verejtékével szerzett terményeinkért mindenkor adott Ausztria egy pár hatost. Azt is visszaadtuk neki hoimi bécsi rongyokért, s mi nyugodtak és megelégedettek voltunk, hogy megvan az, a mit szükségeltünk. Így hazánk kereskedelmi irányban való fejlődését önmagunk bénítottuk meg. Az iparágak nagyban való fejlesztésé-

nek legfőbb alapfeltétele a munkások élelmi szerének mennél könnyebb és olcsóbb beszerzése. Már peoég hazánkban ezen alapfeltétel megvolt és meg is lesz, mert földmivelő állam vagyunk. Ausztria ipari kifejelettségét csak Magyarország segítségével érthette, mert hatalmas gyáraiban foglalkozó embereinek a mi anyaföldünk küldött betevő falatot. Ausztria nem volt s nem is lehet östermelő állam, mert arra sem helye, sem földje, sem talaja nincsen. A legnagyobb erőfeszítéssel sem tudná annyira vinni, hogy ebbeli szükségleteinek legalább egynegyedét kielégítse. Így ha gazdaságilag a kettészakadás meglesz, mindkét állam feltűnő alakulásnak lesz alávetve.

Ausztria továbbra is rászorul más államok nyeresztterményeire s így a mienkre is. Lehet, hogy elzárja előlünk piacát, beszerzi szükségleteit másoktól. Nem baj! Mi piacot nem veszíthetünk, legfeljebb csak piachelyet cserélhetünk. Legalább keletre és délre fordulunk, amit már régebben meg kellett volna tennünk. De annyi tény, hogy Ausztria a különválás esetében

többé sem oly könnyen, sem oly olcsón, sem oly minőséget, sem oly mennyiséget nem fog kapni sehonnan, mint eddig kapott tőlünk.

Mi lesz a következménye?

Felüti fejét a munkaadók réme, a munkáskérdés. A gyarak és más ipari vállalatok munkásainak megélhetése az élelem nehéz és drága beszerzése s azoknak silánysága miatt türhetetlenné válik. A munkadíj vagy felemeltetik, vagy nem. Első esetben megszűnnek a pénzgüjtő és kapitálist növesztő spekulációk. Bekövetkezik a tengődés vagy épen a tömeges csőd. Második esetben, — mivel a munkások nincsenek lekötve, odamennek, a hol könnyebb, kényelmesebb és olcsóbb a megélhetés — elhagyják munkaadójukat.

A két állam közt a vámsorompók felállítására Ausztriát kereskedelmileg krízis elé állítja.

Mi lesz Magyarországgal?

Nekünk, ha különválnak is, lesz mit ennünk, így tehát meglesz az alapfeltétel arra, hogy kereskedelmi és ipari ágainka

TÁRCA.

A kápolna.

Ott, hol a természet magánya
A bágyadt lelkeknek malaszt,
S a kínzott szív szent fájdalomára
Gyógyító balszámot fakaszt;
A hol a napnak izzó esőkje
E szűz szentélybe nem hatolt,
Egy kis lak áll ma romba dölve...
Hajdanta még kápolna volt....

Bedől tetőjét eltakarja
A büszke tölgy, s cseréragazat,
S hozzátapadva mász a falra
A vékony kúszó iszalag...
Bármerre, bárhová ha nézek,
Romot világít be a hold:
Rongált falak, bedől tetőzet...
Hajdanta még kápolna volt...

Ott áll az oltár pusztán, némán,
Megdőlve rajt kopott kereszt;
Remélve, hiva, várva még tán,
Hogy minden majd a régi lesz...
Ezernyi ékítő helyén ma
Megannyi szürke, pusztá folt...
Sohajta rezdül a homályban:
Hajdanta még kápolna volt...

Idő rongálta régi képek
Szomorún lógnak a falon;
S ha olykor-olykor a szélvésznek
Dühe beront az ablakon:
Üvegtáblák esőrömpölése
A mit csak akkor hallhatol,
Zörögve esőnd, s homály fülébe:
Hajdanta még kápolna volt...

Zöld bársonyos gyöp átfutotta
A lak málló kölépesejét,
Jelül, hogy rég már nem tapodta
Buzgó hívó a belsejét...
Tört ablakon át szálldozó szél
Szár az galyt es levélt sodort;
Alig, alig ismerni rá, hogy
Hajdanta még kápolna volt...

Az egykor ékes oszlopokra
Reatapadt idők foga:
Burjános, dudvas korusában
Nem zug többé az orgona...
Szószéknek is csak helye áll még
Honnan az ige szállva szólt;
Tovaitunt rég a tömjén illat...
Hajdanta még kápolna volt...

Igy áll az erdők mélyen, árván
A megrongált kápolnalak.
Rozzant ajtója ócska zárján
Rozsdafoltok piroslanak...

Vihar a kántor, mely gyakorta
Fölötte dermesztőn dalol,
Tele torokkal búgva, bögve:
Hajdanta még kápolna volt...

S ha néha-néha egy-egy dalnok
Madárka száll a rom felé,
Hogy ott a szívnek és a dalnak
Poharát kiüritené:
Visszhangzik a lak ürje tőle,
S a visszhang oly rideg, kiholt,
Kongja szomorún elmerülve:
Hajdanta még kápolna volt...
P. Jánosy Béla.

A keresztthalál.

(Folytatás)

3.

A keresztrefeszítés tényét különböző és törvényileg megszabott büntetések és kínzások szokták megelőzni. De e tekintetben sem volt egyedüli irányadó a törvény, hanem ezen büntetések neme és szigorítása, esetleg enyhítése a legtöbb esetben az ítélő bírótól vagy annak végrehajtójától függött. Így pl. a keresztények üldözése idejében a keresztényeket összefogdosó hatóság intézkedett tekintet nélkül a törvény által előírt formákra. Legsokottabb, de egyúttal legrettenetesebb ilyen büntetés a megvesszőzés (v. a.) Miként a keresztrefeszítés, úgy a

tovább fejlesszük, de erre rá fog szorítani önszükségletünk kielégítése is.

A gazdasági elszakadás által megteremtett kényszerhelyzet azt fogja diktálni Ausztria gyárosainak, hogy gyáraikat, ipartelepjeiket áttegyék hozzánk, nekünk pedig, hogy mi magunk is gondoskodjunk önmagunkról gyárak és műhelyek felállításával, különböző iparágak fejlesztésével.

Igy lesz hazánkban nemcsak agrikulturnak, de kereskedő állam is, anélkül hogy veszélyes válság elé kerüljünk.

Mi lenne ennek a vége?

A gyárak felemelése, az iparágak fejlesztése által nagyobb lesz a pénzforgalom. Ausztriából és más államokból befolyó pénzzel gazdagabbak leszünk. Megszűnnek a kapitalis. Eltűnnek a közvetítők, kiket az osztrák eladók a magyar vásárló közönséggel fizetettek meg. A szükséges iparcikkeket pedig olcsóbban fogjuk megkapni, mert nem leszünk kénytelenek tizedik vagy huszadik kézből bevásárolni, mikor azokat első, legfeljebb második kézből megkaphatjuk. Buzánk és más terményeink legnagyobb része itthon fog elfogyini; meg leszünk kímélve a szállítás veszélyeitől és fölösleges költségeitől. Megszűnnek véreink kitódulni Amerikába és a szomszédos államokba, sőt még a kik ott vannak is haza fognak jönni. Lesz itthon munka, munka által pedig mindenki biztosíthatja megélhetését.

Tagadhatatlan. A fagyöngy letépése fájdalmat okoz a törzsnek, de csupán csak azért, mert az elevenig össze voltak növe. A fájdalom csak ideig tartó lesz. A seb-

gyorsan behegged. A törzs a felvett táplálékot többé nem fogja megosztani elősdiével. Az egészségesebb lesz, dusabb termést hoz, életerős ágakat hajt s ez ha nem talál tápot szerző testvért, elpusztul.

Ime a vámsorompók felállítása által minő sors vár Magyarországra és minő végrezt Ausztriára.

Pál Dénes.

Az apostoli Protonotáriusok.

Szentséges Atyánk X. Pius Pápa 1905. évi február 21-én egy úgynevezett motu proprio rendelkezést adott ki, amely részletesen és nagyon behatóan megállapítja az apostoli protonotáriusok jogait és kiváltságait. Március 10-i számában a nagy gondal szerkesztett Egyházi Közlöny is fölélti ugyan ezt a rendelkezést, de csak néhány sorban; s épen ezért fölvettem magamban, hogy imi fogok erről a tárgyról; mert ez az egyházi méltóság erre mifelénk meglehetősen ritka dolog. Ezt ugyan egy más hasonló írásomban tavaly is megírtam, amire azt a kritikus megjegyzést kaptam, hogy de bizony nem olyan ritka volt az, mert ám Szereday Antal és Kastaly is apostoli protonotáriusok valának. Való igaz! Hanem ha azt a szép időt, ami Szereday Antaltól, Kastaly prépost idején végig e mai napig datálódik, számba vesszük, azt hiszem, ezt még Istenben boldogult XIII. Leó pápa is szép időnek ismerte volna el, pedig ő az 50—60 év közötti embert csak csecsemő gyermeknek (un ragazzo) szokta nevezni.

No, hanem ezen nem veszünk össze; ha eddig ritkaság volt is, ezután majd másképp lesz s mivel már káptalani prelátusaink is vannak, amit ezelőtt tíz évvel itt mindenki örült mikro-megáskodásnak titulált volna: hát miért ne lehessenek szép számú más dignitások is, különösen ha megolvassuk a szóbanforgó motu-pro-

prio pontos és a legkisebb dolgokra kiterjedő intézkedéseit, amelyekkel épen négy kategóriáját állítja fel a protonotárius uraknak. Ebből leg-alább két kategória nekünk is kiküld, amint szép sorral el fogom mondani.

Elsősorban azonban ki kell írnom, hogy nem beszélnek és nem írok pápai protonotáriusokról. Ilyenek nincsenek, holott a katolikus sajtó is sokszor említi. Ez tévedés. Vannak pápai prelátusok stb. de pápai protonotáriusok nincsenek. Hanem igenis vannak, aminthogy mindig voltak, mert jóformán a pápasággal egyidősök: apostoli protonotáriusok. A római kúria következetesen mindig ezt az elnevezést használja és ennek megvan a maga értelme, amint majd ki fog tűnni. Azért tehát mi is ahhoz tartjuk magunkat.

Mielőtt pedig az ismertetés érdemébe becsatlakoznánk, leszögezzük a tételt, sez az, hogy az Egyház jogrendjének fejlődésében, az egyházi jogélet történetében az apostoli protonotáriusok intézménye elsőrangú szerepet visz, sőt magában az állami jogéletben nem egy hasznos és közkeletű intézménynek lett a mintája, mint a milyen p. o. a közjegyzők institúciója.

Az apostoli protonotáriuság ősrégi római egyházi hivatal. Mindig az volt s ma is az. A pápának az egyetemes egyház igazgatásában mindig a protonotáriusok voltak a segítői, egyes rájuk bízott jogkörben eljáró tisztviselői. Mivel tehát részt vettek az egyház kormányzásában, részük is volt a pápa asztaláról, vagyis a pápa fizette őket, és azért participantes, vagy de numero participantium néven ismerték őket. Zárt testületet, valóságos külön káptalant alkotnak mind e mai napig. Heten vannak.

Mivel pedig állásuk természeténél fogva az idők folyamán sok kiváltságot nyertek, itt is be-következett az, ami sok más egyházi méltóság-nál előfordult, hogy a rangjukkal járó diszjelve-nyek, címek stb. tekintetében számfelüti, vagyis címzetes protonotáriusok is nevezettek, akiknek

megvesszőzés büntetése is érhet a római polgárt, habár a törvény a megvesszőzéssel csakis nem polgárokat sújt. M. Antopius, a triumvir Antigonus zsidó királyt egy oszlophoz köttette, megvesszőztette és aztán lefejeztette (37-ben Kr. e.); Dio Cassius méltatlankodva jegyzi meg ezen tény elbeszélése után, hogy a rómaiak királlyal szemben még soha ilyen alávaló módon nem jártak el.¹⁾

A megvesszőzést többnyire úgy hajtották végre, hogy a megvesszőzöttnek bőre valóság-gal széthasadt, s a csontok, sőt még a belső szervek is egészen láthatókká váltak.²⁾ Ily büntetéssel — a lex Porcia értelmében — csakis vétkes rabzsolgátat lehetett sújtani.³⁾ S mégis — amint a megelőző cikkben láttuk — Verres ilyen büntetésre ítélte egy római polgárt.

A római büntető törvénykönyvben egy olyan halálbüntetéssel találkozzunk, melyet „more maiorum”, ősi szokás szerint hajtottak végre. Ez abban állott, hogy az elíteltet halálra vesszőzték s aztán lefejezték.⁴⁾ Midőn P. Cato egy nyilvános tanácsülésben azt indítványozta, hogy Catilinát is „more maiorum” végezzék ki, Julius Cásár, a későbbi diktátor teljes joggal mondhatta „gravius est verberari, quam necari,” súlyosabb büntetés megvesszőzést, mint kivé-

getetni.⁵⁾ A vesszőszű elesábitóját is ezen büntetés érte. A vesszőszűzet magát a Campus Sceleratuson elve eltemették, a csábítót pedig a pontifex maximus vesszőzte mindaddig, míg ez a csapások alatt kiszenvedett.⁶⁾ De ezt a halottat már ekkor, habár „more maiorum” intézkedett a törvény, nem fejezték le.

A megvesszőzésre ítéltet egyenes testállásban egy előphöz, vagy oszlophoz kötözték; a büntetést pedig vesszőkkel, botokkal, szíjjakkal vagy egészen e célra készített ostorokkal hajtották végre; s hogy a meztelen test annál inkább érezze a csapásokat, ezen ostorokba akárhány-szor vas- vagy csontdarabokat — magától értetődik, minél hegyesebbeket — fontak be.⁷⁾ A bőrreteg idegrendszeré többnyire érző idegek-ből áll. Ezen bőrdegek oly szorosan fekszenek egymás mellett és oly nagy mennyiségűek, hogy az egészet egyetlenegy szövetnek lehet tekinteni. Ezen terjedelmes bőrdege szövet szabadon és közvetlenül a felbőr (epidermis) alatt fekszik és magában foglalja az egész emberi szervezet idegállományának nagy részét. Számátalan, kis tapintási testeekké vagy szemölcsök alakjában toladódik be a bőrreteg idegrétege a felhám nyákrétegebe. Az összes bőrdeget, a két ideg-központ, az agy és a gerincagy közvetítésével, szervezetünk többi idegrendsze-

rével folytonos összeköttetésben áll, úgy hogy behatásolható, hogy azon behatások és ingerek, a melyek a bőrdegeket érik, egyúttal a többi idegkörökben is izgalmi állapotokat létesítenek.⁸⁾ Könnyen érthető tehát, hogy a megvesszőzés minő iszonyatos fájdalommal jár. S ezen igazán barbár és kegyetlen büntetés a mult század közepéig még nagyon szerepelt az osztrák „Militärstrafgesetzbuch”-ban is. A vesszőfutatsról — Ruthenlaufen — mindenkiünk hallott. Szemből felállított s mogyorófavesszőkkel ellátott katonák közt kellett a szegény bűnösnek trappban végig futnia, miközben a csapások amúgy zuhogtak meztelen hátán végig. S ha az a szegény katoná ezen büntetést ki is állotta, mert a halál- eset sem ritka, még akkor is megmaradtak ennek a büntetésnek a testi szervezetre s az egész-ségre egészen élete végéig tartó káros hatású nyomai és következményei. Ép ilyenforma volt a botbüntetés is, mely a katonaságnál a mult század hatodik évtizedéig volt alkalmazásban. 20 volt a minimum, 70 botütés a maximum. Ezen, büntetés is, eltekintve annak mélyen megalázó s minden emberi önérzetet kiülő voltától, nagyon komoly s a testi szervezet krónikus zavarait előidéző bajokkal járt.

Még a magasabb szervezeti állatok is pl. a lovak, vadaskutyák a bot- vagy vesszőütést a legnagyobb kínzásnak tartják. Egy rövidszőrű vadaskutyának megvesszőzése vagy megbotozása után már hab gyülemlik a szájába; önkénytelenül is előállnak a természetszerű ürülé-

1 D. Cassius, 49, 22.

2 Jos. Flav. Bell. Jud. II. 21 c. 5 n.

3 Sallustius, Catilina 51 c.

4 Sallust. Jugurtha 69 c. „Turpilium . . . condemnatus verberatusque capite poenas solvit.” — Tacit. Annal. XIV. 48 c. . . . necandumque censuit more maiorum.” — Sueton. Domitianus 8. — Livius IX. 25. — Eutropius VII. 15.

1 Sallust. Catil. 51 c.

2 Livius XXII. 57. „L. Caninius scriba pontificis, quos nunc minores pontifices adpellant, qui cum Floronia — Vestali — stuprum fecerat, a pontifice maximo eo usque virgis in comitio caesus erat, ut inter verbera expiraret.”

3 Euseb. Hist. Eccl. VIII. 10.

1 Flaten M. Az új gyógy mód I. 158.

csak a szertartásos jog (jus ceremoniale) értelmében van jelentőségük, míg a hét valóságos protonotárius része az egyházi joghatóság orgánizmusának.

Fejtegetéseinkben jogtörténeti szempontból első sorban a valóságos protonotáriusokkal s csak ezután foglalkozunk majd a számfeltek időközben kialakult három kategóriájával.

A valóságos apostoli protonotáriusokat kezdetben notarius apostolicus, notarius sanctae sedis stb. néven nevezték; a protonotarius elnevezés későbbi keletű s onnan ered, mert a többi egyházaknak, püspököknek, pápi testületeknek is voltak jegyzőik; mivel pedig a pápa jegyzőinek hivatala amazokénál a dolog természetéből kifolyólag sokkal magasabb és nevezetesebb volt, csak természetes, hogy ezt a körülményt az élet később az elnevezésben is kifejezésre juttatta. Így lett a pápai főjegyzők későbbi általános elnevezése: Protonotarius Apostolicus.

Az apostoli protonotáriusok intézményének kezdeményezője I. Kelemen pápa, aki Kr. u. 93–102. évek között kormányozta az egyházat s a kiről fel van jegyezve: Hic septem Urbis regiones divisit septem notariis, singulas singulis attribuens, qui passionis Martyrum, et res ab illis gestas, diligentissime conquisitas litteris mandarent. — Ez az ősrégi Intitutió az oka annak, hogy valóságos Protonotarius ma is csak hét van. Ez teljesen hiteles ősrégi feljegyzés, mely még a római breviáriumba is átvment s a melyből az is kiténik, hogy a szent vértanukra vonatkozó adatok hiteles feljegyzésére az egyház már kezdetül fogváltó gondot fordított. De magyarázza ez a feljegyzés ősrégi jogalapját annak is, hogy a hét valóságos Protonotarius a szentéavatási perek vitelében mindmáig elsőrangú funkcionárius.

Howy ez az intézmény keletkezése óta rendszeresen és megbízhatóan működött, annak további történeti bizonyossága I. Anterus pápa esete,

sek; lassanként, ha folytatjuk a verést, elveszít nemesebb érzékeit, kínjai dühvé fájulnak s ilyen állapotban még a legjobb s az igazán hű állat is gazdjára tör. Egy nemesebb fajtájú lónál sokszor egyetlen egy érzékeny ostoresapás is elegendő arra, hogy a legnagyobb fájdalom érzetét keltsse fel benne.

Mindenzen példákat csupán azért soroltuk elő, hogy a megvesszőzéssel járó iszonyatos kínokrol nememű fogalmunk legyen. S hogy az ó-korban a minden emberies érzületből kivetközött hóhérszolgák ezen büntetést mily keményen és lelketlenül hajtották végre, azt onnan követhetjük, hogy a legtöbb már a vesszőzés alatt helhelte ki lelkét. De ez még nem elég. Akárhányszor felbeszakították a vesszőzést, hogy a következő napon újult erővel folytassák. Caliguláról, kinek eldurvult s a kegyetlenségekben valóságos gyönyört és élvezetet találó lelketéről oly sokat tud és mond Suetonius, azt írja, hogy egy a játékok és vadászatok rendezésével megbízott felügyelőt néhány napon át saját szemé láttára addig korbácsoltatott, míg megundorodott a felügyelőt agyának rothadásából származó büztől s csak akkor ölette meg (6.1)

(Folyt. köv.)

Zlamál Ágost.

akit azért, mert a Protonotáriusok által összegyűjtött adatok megőrzése végett külön intézkedett, Maximus római prefektus Kr. u. 239. évben vértanú halálra ítelt. Ezt a Liber Pontificalis így adja elő: Hic Acta Martyrum a notariis exquisivit, et in ecclesia recondidit propter quod a Maximo praefecto Martyr effectus sit.

(Folyt. köv.)

Választmányi gyűlés.

Jegyzőkönyv az erdélyi róm. kath. Irodalmi Társulatnak 1905. évi március hó 22-én a gyulafehérvári róm. kath. főgimnázium első emeleti tanári termében tartott rendes választmányi gyűléséről.

Jelen voltak: Pál Antal elnök, Kárpiss János titkár, Csiky Miklós pénztáros, Bartalis József penzt. ellenőr, Kovács Lajos, Zlamál Ágost, Péter János dr. vál. tagok.

Pál Antal elnök délután 5 órakor a választmány tagjait üdvözölve, megnyitja a gyűlést. Visszapillantva fontos reflexiókkal a közelmúltakra, ismétellen hangoztatja, hogy sok megfontolás után vállalkozott az elnökségre, mert hiszen a társulatban egészen új munkásságot kell megteremtetni; ő ugyan teljes erejét az Irodalmi Társulatnak szenteli, de csak akkor felelhet meg a méltó várákozásnak, ha a tagok kellőképp munkálkodnak, s ezért kéri a választmány szives támogatását. Most azért hívta egybe a gyűlést, hogy egyrészt a közbejött körülmények miatt elmaradt ügyeinket elintézzük, másrészt a közeli rendes közgyűlést előkészítsük és végre lehetőleg megbeszéljük a társulat közügyeit, s ezekre felhívja a választmány figyelmét.

1. A gyűlés először is a mult rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyvét tudomásul veszi és hitelesítettnek nyilvánítja.

2. Ezután az 1904. évi számadások megvizsgálására kiküldött Zlamál Ágost és Péter János dr. vál. tagok jelentést tesznek eljárásukról és Csiky Miklós pénztáros a következőkben előterjeszti a számadást:

Számadás

az erdélyi róm. kath. Irodalmi Társulat pénztári forgalmáról az 1904. évben.

A.) Bevételek

- 1) Kézpénz maradv. az 1903 évről: 358 K. 22 f.
- 2) Püspök úr Ömltsága adománya 400 „ — „
- 3) Püspök úr Ömlt. 33 lapra előf. 264 „ — „
- 4) Imets F. Jákó jutalomra . . . 80 „ — „
- 5) Alaptöke kamatja . . . 210 „ — „
- 6) Tagdíjakból és előfizetésekből: 1742 „ 92 „

összesen: 3055 K. 14 f.

B.) Kiadások:

- 1) Jutalmazásra 80 K. — f.
- 2) A Közművelődés nyomtatására 2895 „ 50 „
- 3) Nyomatványokért 12 „ 60 „
- 4) Pénzbeszedőnek ajándékul . . . 2 „ — „

összesen: 2990 K. 10 f.

1) Bevétel: 3055 K. 14 f.

2) Kiadás: 2990 „ 10 „

Kézpénz maradvány: 65 K. 04 f. azaz: hatvanöt kor. 04 fillér.

Gyulafehérvárt, 1905. márc. 22.

Bartalis József s. k., Csiky Miklós s. k.,
penzt. ellenőr pénztáros

felelős számadók.

Megvizsgáltuk és rendben találtuk:

Gyfvárt, 1905. márc. 22.

Zlamál Ágost s. k. Péter János s. k.

A választmány az 1905. január 10-ig terjedő számadást örvedentesen tudomásul veszi, a pénztári hivatalnak a buzgó és lelkiismeretes kezelésért jegyzőkönyvi köszönetet szavaz és a

közgyűlés határozatáig az előleges felmentvény megadja.

3. Most Csiky Miklós pénztáros a következőkben előterjeszti az 1905. évi költségvetést:

Költegvégvetés

az erdélyi róm. kath. Irodalmi Társulat bevételeiről és kiadásairól az 1905. évre.

A) Bevételek

- 1) Kézpénz maradvány 1904-ről: 65 K. 04 f.
- 2) Alaptöke kamatja 210 „ — „
- 3) Püspök ur ö mltsága adom. 400 „ — „
- 4) Püspök ur 33 pld-ra előfizet 264 „ — „
- 5) Előfizetések és tagdíjakból . . . 1500 „ — „

összesen: 2439 K. 04 f.

B) Kiadások:

- 1) A Közműv. 53. sz.-ért a 55 K. 2915 K. —
- 2) Egyéb nyomtatványokra 75 K. —
- 3) Más szükségletekre 10 K. —

összesen: 3000 K. —

1) Kiadás: 3000 K.

2) Bevétel: 2439 K. 04 f.

Hiány: 560 K. 96 f. azaz: ötszázhatvan korona 96 fillér.

Gyulafehérvárt, 1905. márc. 22.

Csiky Miklós s. k.,
pénztáros.

A választmány a költségvetést tudomásul veszi és elfogadja.

4. Elnök ezután a közgyűlés ügyeinek megbeszélésére híván fel a figyelmet, a választmány elhatározza, hogy az évi rendes közgyűlést május hó 7-én, vasárnap délután 4 órakor a városon agjak megtartani a következő tárgysorozattal:

1. Pál Antal elnök megnyitó beszéde.
2. Zlamál Ágost tudományos értekezése.
3. Rass Károly novellája.
4. Kárpiss János klasszikus költ. fordításai.
5. Titkári jelentés.
6. Pénztáros jelentése.
7. A választmány kiegészítése.
8. Indítványok.

5. Pál Antal elnök a társulati munkálkodásnak extenzívebb kifejtésére alkalmasnak látja, hogy ezután a választmányi gyűléseket is felolvasásokkal hozzuk kapcsolatba. A gyűlés élénk megbeszélés után az elnök fölvetett eszméit igen helyeseknek találta és örömmel elfogadja, s azoknak fogantatására Pál Antal, Zlamál Ágost, Rass Károly, Wagner Sándor és Kárpiss János tagokból állandó előkészítő bizottságot alakít.

6. Végül elhatározta a gyűlés, hogy a társulat tagjainak neveit a lapban közzéteszi és az előfizetéseket is nevszerint nyugtázza.

Ezek után egyéb tárgya vagy indítvány nem lévén, elnök megköszönve a megjelent tagoknak szives közremunkálását, a jegyzőkönyv hitelesítésére Kovács Lajos, Zlamál Ágost és Péter János dr. tagokat kéri fel és a gyűlést 6 óra 20 perckor bezárja.

Gyulafehérvárt, 1905. március 22.

Kárpiss János
titkár.

H I R E K.

— **Püspök urunk**, mint az egyházmegyei katolikus iskolák és nevelő intétek direktora, a mult héten meglátogatta a csiksomlyai iskolákat s részt vett a gimnáziumi ifjuság és a tanítóképző lelki gyakorlatain. Somlyóról sok lelki öröm és megelégedés között csütörtökön távozott el Székelyudvarhelyre, hol szintén részt vett

1 Sueton. C. Caligula 27. „Curatorem numerum ac venationum, per continuos dies in conspectu suo catenis verberatum, non prius occidit, quam offensus putrefacti cerebri odore.“

az Izsóf Alajos által vezetett ifjúsági szentgyakorlatokon s hivatalos, főpásztori látogatásokat tett az összes katolikus intézetekben. Ő Meltósága hétfőn tér vissza székhelyére.

— **Püspök urunk a csiksomlyai lelki gyakorlatokon.** A csiksomlyai főgimnázium ifjúságának március 15—19-ig, a tanítóképző intézet növendékeinek pedig március 19—23-ig voltak szentgyakorlatai. A szentgyakorlatok vezetője mindkét intézetben Halmai Antal karmelita atya volt. A kisebb tanulók lelkigyakorlatait Balog József hittan tanár vezette. Nagy meglepetést és örömet okozott püspök urunknak váratlan megerkezése, a mire vidékünk zordonsága miatt alig mertünk gondolni is. Március 17-én érkezett hozzánk a kegyelmes Főpásztor s közel egy hetet töltött szeretett gyermekei körében. Az egyes tanórákon látogatásokat tett mindkét intézetben, azon kívül szerető szive találékonyságával sokféle módon kedveskedett ifjainknak. Lelkesítő beszédeket intézett a kongregánistákhoz és az ifjúsághoz, gyóntatott, áldoztatott, kiosztotta a pápai áldást, s különféle ajándékaival sokszoros örömet szerzett szerető gyermekeinek. A kegyelmes Főpásztor március 13-án Székelyudvarhelyre távozott. A jó Isten áldása kísérje minden útján.

— **Prímícia.** Fülöp Lajos esanád-egyházmegyei ujonnan felszentelt pap, folyó hó 19-én, sz. József napján mutatta be első sz. mise áldozatát, a szamosújvári sz. Ferencrendiek templomában. A nagy templom zsufozásig megtelt ajátatoskodó közönséggel, kiknek rég ideje volt részök ily zsenge miseáldozat bemutatásánál jelen lehetni. A manudoktori tisztet P. Salamon Albert házfőnök teljesítette; segédkező papok voltak: Lukács Károly, Esztegar Gergely és Kapatán Márton. Evangelium után Esztegar Gergely hittanár lépett a szöszekre és tartalmas beszédben fejtegette, hogy mire nyer a pap a felszentelés által hatalmat, és hogy ezen főnemes és magas hivatásának teljesítéseért nem az emberektől, de Istentől várja jutalmát. Papi kötelemeinek lelkiismeretes teljesítése és az ebből eredő lelki nyugalom legyen a legszebb kitüntetés, mely után egy papnak vágyakozni kell.

Megható jelenet volt, midőn az ifjú papnak öreg szülei járultak gyermekek elé, hogy tőle áldást vegyenek. Az új pap rokonai ebédre hívták meg a papságot, hol számos toszhangzott el.

— **Megtérés.** Örvedetes eseményt közölnek velünk Tóvisről. Vasárnapon f. hó 19-én tértek vissza és vétettek fel ünnepélyesen az ősi kath. egyház anyai kebelébe Hajdu János vasúti munkás és neje szül. Sepső Rózsa, továbbá Cseh József k. a., a férfia gör. kath., a két utóbbi pedig a ref. felekezettől. Erősdí Dávid plebános lelkes szavakkal buzdította ezen új hivatást a kath. valláshoz való szilárd és öntudatos ragaszkodásra.

— **Halalozás.** Novák Károlyné szül. Barácz Juliánna folyó hó 20-án, d. u. 1/25 órákor, életének 63-ik, boldog házasságának 48-ik évében szívvelhűdés következtében elhunyt Székelyudvarhelyt. Hült teteme e hó 22-én d. u. 1/25 órákor helyzetetett örök nyugalomra. Lelkéért az engesztelő szent-miseáldozat f. hó 23-án reggeli 7 órákor volt meg. Béke lebegjen porai felett! Az örök világosság fényeskedjék neki!

— **Utolsó népszerű felolvasását tartotta az elmúlt vasárnap a kath. Legényegyesület.** A közönség ezáltal bucsuzott más megszokottá vált hasznos és gyönyörködtető vasárnapi szellemi élvezetétől. Részben ennek a körülmény-

nek, de még inkább a felolvasó személyének tudjuk be, hogy a szép tavaszi délután dacára olyan hatalmas közönség jött össze az Európa szálló nagyeremébe. Ezuttal a ciklust befejezőleg Zlamál Ágost főgimn. tanár olvasott fel, akit közönségünk egyházi és hazafias szónoklatai, szellemes felolvasásai révén nagyon előnyösen ismer. Tünetlő tetszésel fogadta a közönség a felolvasó asztalhoz lépő tanárt, aki szent József napján nagyon is találó és alkalmas témáról a keresztény családról szólott. A szép formába öltöztetett velős gondolatok, elmélkedésre indító részletek meg is találták az út a szívekbe, amit a felhangzó sűrű taps bizonyított. A gondos és tartalmas felolvasás után Kvanika Béla ügyes büvészeti mutatványait szórakoztatta a közönséget.

A kath. Legényegyesület meglepéssel zárhatja le a befejezett ciklus számadását, mert annyi erkölcsi és szellemi nyeresége van, amennyi városunkban kevés egyesület mutathat fel. További nemes feladatának megoldására, sikeres működésére Isten áldását kívánjuk.

— **Az Oltáregyesület hangversenye.** Fényes hangversenyre készült a helybeli Oltáregyesület, ez a csendben működő, az Isten házáért buzgólkodó társulat. A hangversenyt is azért rendezte, hogy minél több egyházi felszerelést juttathasson majd a szegény templomoknak. Az egyesület bevételi forrásai t. i. igen korlátozottak s ez a körülmény készítette a fáradhatatlan igazgatót Soóthy Gyulát arra, hogy hangversenyt rendezzen s ily módon is növelje a fillérek számát. A hangversenyt az eddigi megállapodások szerint ápr. 2-án, vasárnap fogják megtartani az Európa szálló dísztermében s a közreműködők között vannak: Riszner Ödön, Fröhlich Jolán, Korbuli Rózika, Bochandovits Flóra, Müller Agnuska, Riszner Ödön, a papnövendékek énekara, Soóthy Gyula igazgató pedig alkalmi felolvasást tart.

Bálint Károly növendék pap † márc. 15.

A gyulafehérvári papnevelő egyik legtörekvőbb, legszelidebb lelkű növendéke épen a szabadság születésnapjának estjén távozott el az élők sorából szülőföldjében Kerefalván. Halálára vonatkozólag baráti kézből kaptuk s közöljük az alábbi sorokat:

Gyulafehérvár papnövendékei némán mennek el egymás mellett . . . mindenik búsul, mindenik szomorkodik. . .

Hova lett a régi vidámság? mi okozta azt a nagy változást? Csak egy kicsinyke papírdarab, amely ennyi áll: „Károly ma este (15-én) meghalt, szombaton (18-án) temetjük.”

Most már tudom, értem a változást, hiszen Bálint Károlyban a legjobb barátjunkt, a jó papnövendék igaz mintaképet, a legszelidebb és legszeretetre méltóbb testvérüket siratják.

Tehát csak mégis megemissült a remény utolsó foszlánya is, 22 évig táplált vágya is hiába volt. Minden áron csak pap akart lenni s dacára a három évig sorvasztó tudóvésznek, reményével fel nem adott az utolsó néznek.

Mikor még betegsége elején előjárói az intézeti orvos tanácsára azt ajánlották neki, hogy lépjen más pályára, hol visszanyerheti előbbi egészségét, ő könnyöz szemekkel azt felelte: „Én csak pap akarok lenni”.

Ő akarta a tévelygőket Jézushoz vezetni, s most őt szóllította Hozzá a korai halál.

Legfőbb vágya volt a szent misében egyesülni mindennap az Úr Jézussal, s most egyesült örökre elválaszthatatlanul.

Miért öntöd hát könyeid szerető jó apa?!

Miért zokogsz oly keservesen te drága édes anya, hiszen gyermeked boldog, elérte végelejt. Miért szomorkodok ti szerető növendéktársak, hiszen újból nyertetek egy pártfogót, ki a távolból érte mondott imádkóért az Úr libáinál folyton fog eszedni érettek, hogy nyertek erőt a nagy küzdelemre és szeresettek úgy az Úr Jézust, miként ő szerette.

A karefalvi temetőben új sírhant emelkedik, ehhez járunk el lélekben mi életben maradt társai nagyon sokszor. Nyugodjék bekeben!!

— **A szabadság ünnepét** a státus valamennyi iskolájában lelkesen ülte meg a tanulóifjúság. Így a csiksomlyai főgimn., miként értesítenek, a következő mással ünnepelt. 1. Himnusz. Unisono. 2. Ünnepi beszéd, tartja Gábor László főgimn. VIII. o. t. az önképzőkör elnöke. 3. Élő őseink hazája, zenekar kísérettel éneklő a főgimn. vegyeskara. 4. „Nemzeti dal”, szavalja Zareczky Jenő VIII. o. t. 5. „Petőfi és a szabadság”, irta és felolvassa Kádár Ferenc VII. o. t. 6. „Őseink emléke”, zenekar kísérettel éneklő a főgimn. vegyeskara. 7. A pályaművek eredményét kihirdeti Dr. Balló István tanár. 8. „Esküdjünk”, irta Ábrányi Emil, szavalja Bálint Vilmos VII. o. t. 9. „Hunyadi-induló”, játsza a főgimn. zenekar. 10. „Kossuth nótá”, Unisono.

— **A csiksomlyai főgimnázium Mária-kongregációjának ünnepélye.** A csiksomlyai r. kath. főgimnázium ifjúságának „Sarlós Boldogasszony”-ról nevezett Mária kongregációja a „Szeplőtelen fogantatás” hitágazata kihirdetésének 50-ik évfordulója alkalmából f. 1905. évi márc. 24-én a gimnázium nagyeremében iskolai ünnepélyt rendezett. Az ünnepély rendje: Reggel 9 órákor szentmise a Szent Ferencrendiek templomában. Ezután a gimnáziumban: 1. „Nyitány”, Aubertől; játsza az ifjúság zenekara. 2. Ünnepi beszéd; mondja Gábor László VIII. o. tanuló, a kongregáció praefectusa. 3. A „Szeplőtelenhez”, irta: Bán Aladár, szavalja Bálint Vilmos VIII. oszt. tanuló. 4. Pázmány dícséneke. Vegyeskar. 5. „Mária Immaculata a magyar irdalomban” című pályadíjnyertes műveiből felolvas Kádár Ferenc VII. o. tan. 6. „Regina coeli”, irta Váradny Antal, szavalja László Antal IV. o. tan. 7. „Boldogasszony anyánk”. Vegyeskar. 8. A három kassai vértanúról felolvasást tart Friedrich Alajos VII. oszt. tan. 9. „Ave Mária”. Vegyeskar, zenekísérettel.

— **Kérelem.** Azon kedves kollégáim, kik velem a csiksomlyai róm. kath. tanítóképző-intézetben az 1900. év június havában tetek tanítóképesítő-vizsgálatot — kartársi szeretettel kérem, méltóztassanak postafordultával lakó-, illetve működési helyüket egy levelezőlapon tudomásomra hozni. Nagyszében, 1905. március 22-én. György Béla kir. kath. „Terézvárházi” tanító.

— **Helyreigazítás.** Lapunk mult számában tévesen írtuk, hogy a Gyulafehérvárt véglegesen megalakult ellenzéki párt pénztári ellenőrévé Vincze Albertet választották meg. Ellenőr ugyanis nem a nevezett, hanem Oberth Károly lett.

— **A székelykoesárd-marosújvári vonal** — miként a kolozsvári üzletvezetőség értesít — f. hó 17-én a 7411. sz. vonattal a közforgalomnak átadott.

— **Fontos Amerikába utazóknak.** A magyar kormány az Amerikába való utazást most már Brémán át is megengedte. Fiumén át is Amerikába szóló útlevelek most már Brémán át is érvényesek, ha az illető útas egy Brémának szóló hajójegyet birtokában van. Aki Brémán át akar utazni, annak okvetlenül kell otthonról

20 koronát előre Brémenbe előlegnek beküldenie, mire rögtön megküldetik a hajójegy. Jó egészségű és munkaképes munkások, akik az amerikai rendeltetési helyig szülő vasuti jegyet kifizették és azonkívül még 56 koronát készpénzben felmutatni tudnak. Amerikában beo-
csátást nyernek. Akinek barátjai vannak Amerikában, hozza magával azok címeit. Szembe-
tegek vagy egyéb testi fogyatkozásban szenvedők, 50 évnél idősebb személyek vagy olyanok, akik valamely Amerikában levő gyárral szerződést kötöttek, mely szerint ott bizonyos meghatározott bérért dolgoznak. Amerikából visszautasítottak. Ratiborban, valamint Bremenben minden kívándorló megvizsgáltatik, mindenki tehát, a ki Bremenben hajóra felszáll, előre láthatólag Amerikában beo-
csátást nyer.

— **Közönség köréből.** Kaptuk az alábbi sorokat: „A Gyulafehérvári Hirlap f. évi 11. számában nagy felajdulással tárgyalja bizonyos Sz. Sz. úr, hogy az ipartestület volt elnökét ez alkalommal egyetlen egy szótöbbséggel választották meg ismétlen elnöknek. Hogy ez milyen hálátlanság, bolondság, eretnokség, istentelenség! Nem szólaltunk volna fel ellene, ha a Gyulafehérvári Hirlap szerkesztője nem tette volna magáévá e felfogást, kiegészítvén a cikket azzal, hogy mindennek a képviselő választás az oka, de majd, ha „a tüz lecsillapodik, s az emberek, főleg a kolomposok a jobbik eszközre is tudnak hallgatni, majd belátják, hogy ezzel a hősökkel minő bolondságot követtek el.* Nem tételezzük fel, hogy a szerkesztő úr ezt a kijelentést teljes megfontolással írta volna, mert tudjuk, hogy az iparosok ügyének előmozdítója volt, hiszen — azt mondhatjuk — évtizedek óta igazgatója az ipariskolának s így legalább közvetve az iparosok ügyét szolgálta és szolgálja. Annál kevésbbé vártuk tőle ezt az ítéletet. Mert azt kérdezzük: miféle hálátlanság és bolondság van abban, ha mi polgári jogainkat szabadon gyakoroljuk s különösen a jelenlegi esetben igy gyakoroltuk? Nincs tudomása róla a szerkesztő úrnak, hogy az ipartestület elnöke a képviselő választás alkalmával előki állását korteseleokra használta s szolgálatot óhajtott vele tenni a kátyuba jutott kormány szekerének? Nem tudja, hogy iparügyek megbeszélésének hamis cégere alatt meghívta az iparosokat a kormánypart egyik szerető födele alá s kortes felolvasást tartott nekik, hogy az obstrukcio mennyire ártott az iparosnak? Azt se tudja, hogy mikor az ellenzéki iparosok látták e rút politikai csinýt, fölkeltek az asztaltól, kijelentették, hogy őket nem azért hívták ide s ezzel kivonultak a tereméből és ott hagyták az elnököt, hogy szégyelje magát a kormánypart jelenlevő főembereivel? Ha nem volt még tudomása e felsüléstről, kérdezzé meg tőlük; ha kell a neveket is megmondjuk. S ha ily körülmények között a bizalmunk egy csöppet megingott s ezt éreztettük is, miért volna ez hálátlanság s ez bolondság? Nem vetekedünk ugyan sem világlátottságban, sem érdemekben az ipartestület elnökével és védőivel; az sem sért, hogy az elnök ilyen, vagy oly politikai meggyőződésű; de azt minden együgyűségünk mellett is megköveteljük, hogy ne alacsonyítsa le magát politikai pártok eszközévé, vagy ha megteszi, számoljon a következményekkel is. Ezek után a közönség ítéletére bizzuk, hogy ki követte el a bolondságot? Gyulafehérvárt, 1905. márcz. 23. **Az ellenkező pártiak.**

TANÜGY.

Hítvallásos tanítóképzők és szakfelügyelők.

(A hitvallásos tanítóképzők figyelmébe.)

Boga Károlynak, a dévai állami tanítóképző igazgatójának alig egy éves, „szent meggyőződéstől a lángolóság izzó szavai, az elkeseredésig epés szenvedelmiei tetet öltöttek“. A közoktatásügyi miniszter kinevezte a tanítóképzők szakfelügyelőit. Kinek, kiknek a sürgetésére? A tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének elnöksége a Boga Károly által védelmezett és napirenden tartott tanítóképzői szakfelügyeletet elfogult buzgósággal követelvén, a kultusz-kormány végre is elhatározta magát arra, hogy ezen párciális kívánalomnak enged. Engedett és kinevezte az 1904. évi 87.808 sz. körrendelettel a polgári iskolai iskolalátogatók számára kiadott „Utasítás“ mintájára a tanítóképző-intézetek szakfelügyelőit.

Ezen miniszteri rendelet szerint a 27 állami és 67 hitvallásos tanítóképző-intézet állami szakfelügyelőket nyert. Mindkettő állami tanítóképzői igazgató.

Aki hazánk tanügyét, tanügyi törvényeit ismeri és lángoló hazafisággal évtizedeken át a legőnzetlenebb odaadással az összerokkadásig küzd egy hazáját ideálisan szerető tanítószázadképességért, népünk anyagi és szellemi boldogtáért, kiműveléséért, földalozza egyéni örömeit, annak, amint e rendeletet elolvassa, azonnal szemébe ötlök, hogy e rendeletben erőszakos intézkedésről, messze kiható jogfosztásról van szó. És hogy jogainkat annál jobban sérthesse, nem riad vissza a legszembeszökőbb ellenmondásoktól sem ez intézkedés. Azért ezen rendelettel a nyilvánosság előtt foglalkozunk kell és határozott ellenállásra kell fölcsólitanunk minden akcióképes tényezőt még azon esetben is, ha tiltakozásunkat a remél siker nem kísérné.

Sohasem fogjuk jogosnak elismerni azt, hogy a velünk egyenlő rangú, egyenlő tekintélyű s pedagógiai sikereiben semmiféle téren minket fölül nem muló állami tanítóképzői igazgatók mint szakfelügyelők tanítóképzőink tanulmányi ügyei és szelleme fölött örködjenek, tanárainkról ítélkezzenek.

A „felekezeti“ tanítóképzőknek miféle szempontból van szüksége az ilyen tendenciájú szakfelügyeletre? Tanulmányi szempontból? Mindnyáján az állami tantervnek megfelelően adjuk elő a tananyagot már csak azon okból is, hogy tanulmányi kiképzésben növekedjenek az államiakkal teljes egyenlő színvonalon álljanak. Hazafisági szempontból? Egyszóval, elvakult fölfogás volna az, ha azt hinnék, hogy ezzel a nemzeti érzést teszik intenzívebbé. A nem magyar tannyelvű tanítóképzőkben a magyar nyelvet tannyelvűvé kell tenni fokozatosan. Ezt kellett volna sürgetnie a Tanítóképző-Intézeti Tan. Orsz. Egyesületnek mindenekelőtt. A hitvallásos magyar tannyelvű tanítóképzők tanulmányban és hazafias nevelésben irányt, tökéletességet az államtól nem varhatnak soha. Csak anyagi támogatást várnának, egyebet semmit; de az állam ezen egyetlen szükségletünk elől is félreáll. Ad rendeleteket, kuszáltta teszi a helyzetet, elkeseredetté teszi az önfeláldozó, hazafias érzülettel dolgozó és küzdő, évenként 6000 növendéket nevelő tanítóképzőintézetek tanárait és főhatóságait.

Tanítóképzőinknek jelenleg két felügyelője van: a kir. tanfelügyelő és szakfelügyelő. A kir. tanfelügyelőtől ezen új intézmény megvonja a szakfelügyelői bizalmat.

A tanfelügyelőket nem tartja alkalmasoknak

a felügyeletre s mégis hatáskörüket rendeletében a miniszter érintetlenül hagyja. A kir. tanfelügyelő az 1868. évi XXXVIII. és 1876. évi XXVIII. törv.-cikkék és az ezekhez adott Utasítás értelmében megvizsgálja a hitfelekezeti tanítóképezdeket; megvizsgálja, hogy a tantárgyak minő terjedelemben tanítottak, hogy az egyházi főhatóság által megállapított tanterv és tanítási órarend meglegyen, hogy az ugyanazon egyh. főhatóság által meghatározott tankönyvek és taneszközök meglegyenek; s végére jár, hogy azokban a népisk. törv. 88-ik §-ában fölvetett tantárgyak az illető főhatóság által kiadott tanterv szerint és ugyanaz által kijelölt és jóváhagyott tankönyvek és taneszközök használata mellett rendesen tanítatnak-e? Van-e mellettük gyakorlóiskola? Megtartatnak-e az évi vizsgák? Küldenek-e erről évenként jelentést a közoktatási miniszterhez? A tanítójelöltek az évfolyamuk elvégzése és a pályafolyam elvégzése után szigorú vizsga alá vettek-e? Megvizsgálja a tanítóképesítésről vezetett anyakönyvet.

Az idézett törvényekhez adott ezen Utasítás ma is érvényben van. Mert a tanfelügyelő számára kidolgozott új Utasítás, melyet a miniszter 1903-ban megígért, még nem jelent meg.

A tanfelügyelőknél a tanítóképzőkre vonatkozó jogairól és kötelezéseiről szóló törvények, tanképesítői szabályzatok és utasítások a szakfelügyeletet elrendelő és a szakfelügyelőket kinevező f. é. febr. 14-én 14.861. sz. a. kelt rendeletben kifejezetten érintetlenül hagyatnak. A tanítóképzőknek eszerint van a szakfelügyelet alól fölmentett, de a felügyelet alól föl nem mentett kir. tanfelügyelője és egy újonnan kinevezett szakfelügyelője, kinek a kiadandó miniszteri Utasítás alig szabbat újabb jogokat és kötelezéseket lényegökben az említett tanfelügyelői jogoknál és köteleességeknél. Így tehát egy szaklatlan és egy szakfelügyelő fogja Magyarországot tanítóképzőintézeit belekormányozni az örök veszedelembe.

Nem döbben-e meg ez új szakfelügyelői intézménytől a 67 hitvallásos tanító- és tanítóképzőintézet tanári karának 533 tanszemélyzete és 67 főhatósága? Mit szólna ehhez a 66 tanfelügyelő, ha szólási szabadságot adna nekik a miniszter, kiket egyenesen a szakfelügyelet hivatalos tanszékétől fosztott meg és képzettségükben való megbízhatóságukban gyanúsított meg a rendelet?

Ha, amint a vitaközök egy része nem régen azt vallotta, hogy némely tanfelügyelőben nincs meg a szakfelügyelethez megkívántó szakképzettség, ennek csak az lehetett volna természetes orvoslása, hogy az ilyenek helyébe a kinevezett szakfelügyelők egyikét-másikat alkalmazta volna kir. tanfelügyelőnek. Különb is ki az oka annak, hogy a népoktatásügyi tanfelügyelői állásokat kiszolgáltatták a korrumpált rendszerek olyan személyeknek, kik miatt most a szakfelügyelőket a miniszter kénytelen volt kinevezni?

Meghoesáthatatlanul sértő eljárás a miniszter úr részéről, hogy sem a népoktatásügyi új törvényjavaslat tárgyalásánál, sem ezen új jogszérelmet magában foglaló intézkedés előtt a vezetett 67 tanítóképző tanári karának véleménye után sohasem érdeklődött; elégségesnek, sőt döntő tényezőnek tartotta a többnyire állami tanítóképző (szám szerint 18) tanáraiból álló Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének, illetve elnökségének véleményét.

A szakfelügyelői Utasítás még nem készült el. Hivatali eljárásukat szabályozó irányítást a jelenleg munka alatt lévő „Utasítás“ alapján a Közoktatásügyi Tanács titkáráról veendik

a szakfelügyelők. A rendelet ezen része azt sejteti velünk, hogy itt alattomos bujkálásról van szó: észrevétlenül törvénytelen módon akar az eddigieknél is érzékenyebb jogkiesikarással becsuszni tanítóképzőink falai közé és a még fennlevő autonómikus törvényes jogaink maradványait is a kezei közé akarja szorítani.

Az új Utasítás ad normam polg. iskolai iskolatogatók számára kiadott utasítás alapján fog készülni s miképen az belemarkolt a polg. iskola belső életébe, az iskolák és tanítók minden autonómiájába mindenoldalú rendelkezésével, úgy fog az új Utasítás is mindenhatóságra szert tenni vagy fokozatosan, vagy egy csapásra. Jogaink közül semmi sem marad meg. Fizetést az állam nem ad, szellemi életünket és függetlenségünket beköbá veri. Ezt nevezi az állam haladásnak, ezt nevezi a nemzeti állam kiépítésének és tanügyi fejlődésnek.

Nem gyanúsított meg, de lehetnek a mi képzőintézeteinkben egyesek, akik a miniszter rendeletét helyeslik, akik egyik szemökkel az állam felé tekintgetnek s a másikkal hitvallásos intézkedésekre; de ezeknek szama elenyésző esekelység. Elégge megbünteti az ilyeneket a lelkiismeret, mely lelkökre süti az árusítás bélyegét, ha titkon vagy nyíltan konspirálnak tanügyi önállóságunk rovására és hűtlenek lesznek ama tűzhelyhez, ahol egykor bölesőjük ringott s most állást nyujt nekik.

A rendelet jogosságát a miniszter azzal indokolja, hogy az 1867. évi XXVIII. t.-c. 3. és 4-ik §-ában gyökerezik a szakfelügyelők kinevezésére vonatkozó joga. Nem vonjuk kétségbe a miniszter úr törvénymagyarázó jogát, de határozottan jogunk van azt állítani, hogy ez a joga az idezett t.-c-ik paragrafusaihoz csak önkénytel, újítási viszketelegésre valló rosszakarattal magyarázható ki. A 3. §. a következőket tartalmazza: „A vallás- és közoktatásügyi miniszter, ha a tankerület területének és népességének nagyságánál fogva a teendők halmozottsága igényli, állandó szakértő segédet avagy segédeket nevezhet ki a tanfelügyelő mellé, úgyszintén szükség esetében egyes szakértőket az iskolák szakszerű vizsgálatával bízhat meg.”

Állandó szakértő segédet avagy segédeket nevezhet ki a tanfelügyelő mellé. Ilyen állandó szakértő segédet vagy segédeket minden tanfelügyelő mellé alkalmazott a miniszter. Vagy ezek nem szakértők? Miért alkalmazta, ha nem szakértők? Talán állami érdek kívánja, hogy bizonyos figurák dróton ide-oda rángatva pozícióba jussanak? A tanfelügyelő és szakértő segédei gyakorolják az állami főfelügyeletet a tanítóképzők felett is. Jelen vannak a vizgákon, kérdezhetnek, még az okleveleket is aláírják, a tankepesítő dolgozatokat átnezik, megbírálhatják, az osztályozó értekezleten szavazati joggal bírnak; ezen jogok illetik meg a fentebb említett jogokon kívül a törvény, az utasítások és szabályzatok értelmében a tanfelügyelőket. „Úgyszintén szükség esetében egyes szakértőket az iskolák szakszerű vizsgálatával bízhat meg.” „Szükség esetében.” A törvény ez utóbbi szavai alatt minden lehetőséget lehet érteni, csak azt nem, hogy a miniszter ebből a szóbanlevő szakfelügyelői intézmény elrendelésének jogát leszármaztassa. De a miniszter akarja, tehát ennek a jognak le kell származnia még a jogtalanságból is. A törvény intenciója e szavakból: „Szükség esetében egyes szakértőket az iskolák szakszerű vizsgálatával bízhat meg”, világosan kiténik. Intenciója csak az lehet: 1. ha a tanfelügyelőség segédszemélyzetével együtt bármely okból akadályozva volna; 2. ha a tanfelügyelőség mint fel, valamely fegyelmi ügyben, mely a tanulmányi oldalt illeti, érdekelve volna, vagy

valamely komoly, rendkívüli eset forogna fenn, hol a tanfelügyelőség az állami főfelügyeletet személyt illető ügyekben nem gyakorolhatná: ezen esetben ad hoc a miniszter más szakértővel vizsgálatná meg az ügyet. Ez az intenciója ezen passzusnak, kiténik még jobban ez a 4. §-ból, melyben ismétli a 3. §. tartalmát.

Micsoda szükség esete forog fenn akkor, midőn a miniszter Magyarország összes tanítóképző-intézetei állami felügyeletet más, egészen új alapokra akarja fektetni, sőtletlenül hagyván az eddigi tanfelügyelői hatáskört? Ezt elrendelni az idezett törvényben benn nem levő, tehát csak beleképzelt jognál fogva nem lehet hivatva a miniszter a törvény parlamentáris módosításán kívül. Ilyen radikális intézkedéssel meglepheti házilag a saját 18 állami tanítóképzőt; egyik-másik igazgatóját kiküldheti az állami jellegű tanítóképzőkbe, de ez is törvényellenes eljárás. De mellözve a szakfelügyelők kinevezésében a róm. kath. és a többi hitvallásos tanítóképzők nem kevesebb értékű tanferfiat, sőt ezek felé szakfelügyelőkké tenni az államiakat, ez oly nagymérvű sértés és önkényes intézkedés, hogy élethalálharcra is lehetetlenné kell tennünk. Miért nem nevezett ki a miniszter a kath. képzők vagy más hitv. képzők jeles tanárai közül néhányat szakfelügyelőnek az állami tanítóképzőkhöz? Ez is törvényellenes volna, de mit szólnának az ő tanítóképzői?

Ez a rendelet egy cseppel sem szerencsésebb, mint az új népoktatási törvényjavaslat, mely ellen a múlt évben fergeteg módjára zúgott föl a lelkiessnyelt 21 ezer tanító és mindenfönn tartó főhatóság, kivéve az 5 ezer állami és talán a 4 ezer községi tanító.

A miniszter úr lemondott. A király a lemondást elfogadta. De ideig-óraig megbízta, hogy az új kormány megalakulásáig vezesse a folyó ügyeket. Ezt az időt használta föl a miniszter a hitvallásos tanítóképzők (67) megalázására. Ezt az időt használta föl a 66 tanfelügyelő szaktudományának és érdemeinek kompromittáló lefokozására. Bizonyára ez a rendelet napvilágot nem látott volna, sem az új népoktatási javaslat nem kerülne minél hamarabb a ház asztalára, megspékelve újabb és újabb igazságtalan §§-kal, ha a magyarországi róm. kath. tanítóképzői tanárok orsz. egyesülete 1898. év nyarán Egerben megalakulhatott volna magának annyi szabadságot veleményező jogánál fogva a kultuskormány irányítására, mint amennyit fölhasznál a Tanítóképzői Tanárok Orsz. Egyesülete. Tudásával, tekintélyével, tanügypolitikai összekötöttesével tudná ellensúlyozni a jogaink ellen irányuló radikális, erkölestelen törekvéseket.

Ezúton kérem föl az összes hitvallásos tanítóképzők tanári karát, írjanak föl főhatóságukhoz és az oda megküldendő miniszteri Utasítást kérjék le, veleményező jelentésükkel használnak oda az intézetek főhatóságainál, hogy e rendelet vonassék vissza még azelőtt, mielőtt az utasítás megjelenne. Ez nekünk férfias, hazafias, becsületbeli kötelességünk.

Ezúton kérem föl a róm. kath. tanítóképzők tanári testületét arra is, hogy tegyék megfontolási tárgyává: nem látják-e az időt elérkezettnek arra, hogy azzal az izzó lelkesedéssel, melyet az összes róm. kath. tanítóképzők tanári testülete 1898. évben Egerben tanusított, a nyár folyamán kongresszust tartsunk és megalakítsuk a Magyarországi Róm. Kath. Tanítóképzői Tanárok Egyesületét. Sziveskedjenek a mélytisztelet tanári karok hozzászólni e kérdéshez. Jelöljék ki a kongresszus helyét, idejét és tárgyszorozatát. Kicsinyes okok nem fogják e diadalt késleltetni, mint 1898-ban.

Megváltoztak azóta a körülmények. Minden

tanítóképző-intézet számíthat főtanhatósága beleegezésére és erős támogatására, hisz nem személynként küzdünk, nem silány érdekért, hanem keresztény iskoláink létjogáért, nemzetünk hazafias boldogításáért s a nevelés örök eszméiért. Hora est jam nos de somno surgere!

Karácsony József.

C S A R N O K .

A mai társadalom.

(Bepillantás egy bálterembe.)

Hol volt, hol nem volt, egy helyütt bál volt és pedig szt. Imre egyesület bálja.

A siker fényes volt.

A terem zsúfolásig megtelt közönséggel, a mely a reggeli órákig vidám hangulatban együtt maradt.

Az anyagi siker várakozáson fölül fényes volt.

Az egyesület 1000 (ezer) koronát, mint tiszta jövedelmet, könyvelhetett javára.

Szóval, a rendező ifjuság, az elért sikerrel meglehetően elégedve. — És . . . mégis . . . , mégis . . .

Mintha egy-egy fájdalmas érzést láttam volna az elért siker fölötti öröm érzésébe vegyülni.

Egy üröm cseppet, amely az élvezetek poarát megkeserítette. Egy sötét, — borús árnyat, a fény, a csillogás közepette, a rendezés izgalmaiktól kipirult ifjak arcán.

Hogyan? Lehetséges ez?

Igen. — Csak bele kell nézni, nyitott szemekkel az ifjuság idealokért rajongó lelkébe. Abba a lélekbe, amelyet még nem lepett be a por, a szeny, az élet zajos forogtegében. Amely még h i n n i tud, nemes, tiszta érzésekben. Amely mulatni, szórakozni vágyik, tiszta, moesoktalan lelekkel, ártatlanul. Úgy, amint az embernek, az ifjunak mulatnia kellene; mulatnia s z a b a d szt. Imre zászlaja alatt, szt. Imre szellemében és annak védelme alatt.

De éppen ez a tiszta szórakozási vágy volt az, amely a rendező ifjuság vállaira, már hetekkel a mulatság előtt, nehéz gondokat rakott

Még alig ösmerik az életet, — máris eléggé ösmerik arra, — hogy rettegve gondoltak a mai társadalom szellemére, amelynek mai szellem-irányát, szokásait, viselkedését, alig kell fejtegetnem.

Élég ha egy szóval jellemzem: é r z é k e t l e n. Erkölcsi érzeke alahanyatlott. Érzékenlen az éreneyekkel szemben. És, a mi a legszomorítóbb: szemérmetlen. A nők egy része, — a legfialabb lányoktól kezdve: — már nem tud pirulni. És a férfiak ezt akceptálják.

Sok ajtó megnyílik, — még a nem igen kifogástalan urak és hölgyek előtt is, — ha azok a társadalom úgynevezett „művelt osztályához” tartoznak.

És minék nevezzem egyébként, mint szemérmetlenségnek, a hölgyek egy némelyikének leöltözött állapotát, amint ma táncmulatságokon, estélyeken megjelennek. A ruhaalig a végleteleg testhez simuló, fölül pedig a legvégső határig öltözletlenül hagyja a nőket.

Élég egy nőt egyszer így látni, hogy erkölcsi értékével tisztában legyünk.

De mind ezen sokoldalú hibája mellett, van ennek a ferde társadalmi irányt képviselő elemnek még egy öreg hibája is. A végleteleg tapintatlan. Nem érzi még azt sem, hogy ha az az ifjuság egy szűznek — szt. Imre hercegnek a nevé tüzű lobogójára, — azt a lobogót tisztán, fehéren, moesoktalanul is akarja megörizni, — diadalra vinni.

Szőlőlugast

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld- és homoktalajon.

A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legesélyesebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legremekebb díszé, anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháladosabb gyümölcs, mert minden évben terem.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas (bár mind kuszó természetű), mert nagyobb része ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak alkalmas fajokat ültettek, azok bőven ellátják házukat az egész szőlőérés idején a legkitünőbb mustaléval és más édes szőlőkkel.

A fajok ismertetésére vonatkozó színes fénynyomata katalógus bárkinckin ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja. Borfajú szőlőültvények is még nagy mennyiségben kaphatók leszállított áron. Borok családi fogyasztásra 50 l. és feljebb oleó árban és „Delaware” sima, ültetéshez és ebből borminta.

Érmelléki első szőlőültványtelep Nagy-Kágya, Bihar megye.

A kinek

eladó **birtoka** van, vagy a ki **birtokot** venni szándékozik, vagy ha eladásra szánt

könyvtára, irodalmi műve, zene eszköze, festménye, régi könyve, olajfestésű képje, szobra,

fegyvere, régi pénze, ékszere, butora, háztartási, gazdasági és más eszköze

van, az hirdessen a **KÖZMŰVELŐDÉS**-ben, mely lap a felsoroltak iránt érdeklődő közönség körében igen nagy számban forog közkézen.

Nyavalyatörés!

Ki nyavalyatörés, göres és más ideges állapotban szenved, kérjen iratot, ingyen és bérmentve kapható a szabad. Hattýú gyógyszerár által Majna Frankfurt.

Hirdetések jutányos árban felvétetnek e lap kiadóhivatalában.

Sürgöny: Blaskovits Sokszorosán kitértetve.

TEMPLOM FESTÉS.

Első országos művészeti és iparművészeti intézet. Alapítottott 1887-ben

BLASKOVITS BÁTORI MIHÁLY

Szabadka, VII. kerület, Erdő-sor 66. szám.

A főt. papságnak bíboros hercegprímás úr ő eminenciája 67.898. szám alatt és Tolna Festetich Tazsilo gróf úr ő nagyméltósága által ajánlva. Az oktatást ő nagyméltósága Császka Gy. kalocsai érsek úr nagylelkű áldozatkészsége folytán olaszországi műfestők és műmárványozóktól nyertem

Templomfestés stilszerint, gipsz-márvány (stucco), keresztek aranyozása állvány nélkül. Templommeszelés eső által le nem mosható. **Oltárképek festése művészi kivitelben bámulatos olcsón.** Szegényebb egyházaknak 25% engedmény! **Elismerő nyilatkozatok rendelkezésre bocsájtatnak**

Olajba oltárkép

magas centim.	50	70	90	100	125	160	180	220
korona	25.—	40.—	55.—	70.—	100.—	125.—	170.—	200.—

Egy életnagyságú arckép, mert örök beese van és egyszersmind szobadisz, továbbá előnyös nász-, név- és születésnap, vagy egyéb alkalmi és ünnepi ajándéknál szolgál. — Ezeket az arcképeket bármilyen beküldött fénykép után a legfinomabl. kivitelben készítem e

Nagysága	25×32	35×45	55×65	65×80	75×110	85×125	100×150
	18	25	40	55	95	120	180

Poichromozott fa-szobrok* aranyozott széllel

magas centim.	50	70	90	120	140	150	160	170	180	200
korona	30.—	40.—	50.—	100.—	135.—	150.—	170.—	185.—	240.—	300.—

Értesítés.

Hivatkozással a magas püspöki körrendeletre, teljes tisztelettel értesítem a főtű és nt. plebános és lelkész urakat, hogy a kiváló gondossággal készült és illetékes szakértő által gondosan átvizsgált

intentiós könyvek készen vannak

és a tisztelt megrendelő uraknak 1 kor. 60 fillér ellenében postafordultával fogom megküldeni.

Kiváló tisztelettel

Papp György könyvnyomdája.